

5. Jozef Egyptský – od obrátenia k dozrievaniu

Umenie vidieť Božie pôsobenie v hre života

Tieto texty duchovných obnov pre saleziánsku rodinu vznikajú pri príležitosti storočnice príchodu Saleziánov dona Bosca na Slovensko. Okrem toho však spolu so storočnicou saleziánov na Slovensku si pripomíname i dvesto rokov od sna dona Bosca z deviatich rokov.

Text

Gn 37,1-11

¹ *Jakub sa usadil v krajine, kde sa zdržiaval jeho otec ako prišelec, v krajine Kanaán.* ² *Toto sú dejiny Jakubovej rodiny: Jozef mal sedemnášť rokov a pásaval so svojimi bratmi ovce. Bol ešte chlapec, keď bol so synmi otcových žien Baly a Zelfy. A potom Jozef doniesol o nich otcovi zlé zvesti.* ³ *Izrael miloval najviac zo všetkých synov Jozefa, lebo sa mu narodil v jeho starobe, a dával mu robiť pestrofarebnú tuniku.* ⁴ *Keď jeho bratia videli, že ho má otec radšej ako všetkých ostatných synov, začali ho nenávidieť a neboli schopní prívetivo sa s ním rozprávať.* ⁵ *A keď mal raz Jozef sen a rozpovedal ho svojim bratom, znenávideli ho ešte väčšmi.* ⁶ *Povedal im: „Počujte, aký som mal sen! ⁷ Boli sme na poli zamestnaní viazaním snopov a tu sa môj snop postavil a ostal stáť. Tu sa vaše snopy postavili dokola a klaňali sa môjmu snopu!“* ⁸ *Bratia mu povedali: „Vari chceš nad nami kraľovať alebo panovať?“ A znenávideli ho ešte viac pre jeho sen a pre jeho reči.* ⁹ *A mal ešte iný sen a prezradil ho svojmu otcovi a svojim bratom. Hovoril: „Opäť som mal sen! Slnko, mesiac a jedenášť hviezd sa mi klaňalo.“* ¹⁰ *Toto rozprával svojmu otcovi a svojim bratom. A jeho otec mu robil výčitky a vravel mu: „Čo je to za sen, čo si mal? Hádam ja, tvoja matka a tvoji bratia prídeme a budeme sa ti klaňať až po zem?“* ¹¹ *A jeho bratia žiarlili, ale otec si to zapamätal.*

Kontext

Posledná časť knihy Genezis (kap. 37 – 50) je veľkým príbehom Jakubovho syna Jozefa. Tento príbeh začína malou poznámkou „*Toto sú dejiny* (hebr. *Toledot*) *Jakubovej rodiny.*“ (Gn 37,2) Slovo *Toledot* sa v hebrejčine dá preložiť dvoma spôsobmi: buď ako *genealógia*, alebo ako *príbeh/dejiny*. V knihe Genezis nachádzame 10 veľkých genealógií, teda príbehov. Toto je posledný *Toledot* a v niečom je veľmi zvláštny.

Celý príbeh sa nesie a je poznačený konfliktnými vzťahmi a nerozpráva len o postave Jakubovho syna Jozefa, ale aj o bratstve, ktoré bolo pretrhnuté a ktoré Boh tajomným spôsobom znova spojil bez toho, aby odstránil jazvy a vymazal príbeh. Táto dráma *pretrhnutého bratstva* prechádza celou knihou Genezis, od Kaina a Ábela (Gn 4), cez Jakuba a Ezaua, (Gn 26 – 32) až po bratstvo Jozefa a jeho bratov.

Druhou zvláštnosťou tohto príbehu je, že Boh sa v ňom akoby *skryl za oponu*. Ak v predchádzajúcich kapitolách bol Boh jasne a zreteľne prítomný v životoch patriarchov, tak teraz, v týchto posledných kapitolách, je *Boh skrytý*. Boh v knihe Genezis vystupuje a prihovára sa rôznymi spôsobmi ku kľúčovým postavám tejto knihy. Pôsobí cez pokyny, cez konkrétne skutky, cez rôzne videnia, cez zjavenia v snoch alebo aj cez tajomné návštevy. V tomto príbehu o tom, ako Boh koná, sa nám zdá, že nevieme nič. Vieme len to, že postava Jozefa je nejakým spôsobom spojená s tajomnými snami až natoľko, že jeho vlastní bratia ho ironicky nazývajú *snár*.

Tento príbeh sa dá rozdeliť do 3 etáp. Prvá etapa (Gn 37,1-11) je úvodom rozprávania. Hneď na začiatku sú nám predstavené veľmi dôležité informácie. Jozef je ten, ktorý má tajomné sny, je milovaný svojím otcom Jakubom, ale zároveň je ten, ktorého bratia nenávidia. Druhá etapa (Gn 37,12 – 45,28) rozpráva o celom jeho príbehu od predania a otroctvo, cez jeho úspechy i krivé obvinenie, väzenie, vykladanie snov až po úspech, keď sa stáva správcom faraónovho majetku. Tretia etapa je záver, v ktorom sa Jozef zmieruje so svojimi bratmi, stretá sa s otcom a nakoniec aj po jeho smrti vyjavuje bratom zmysel svojho príbehu. Pozorný čitateľ postrehne, že Jozef je *znakom Božej prozreteľnosti*, ktorá pretvorila zlo na možnosť života pre všetkých: „*Len sa nebojte! Ved' či som ja na Božom mieste?! Vy ste síce snovali proti mne zlo, ale Boh to obrátil na dobro, aby uskutočnil to, čo je dnes, aby zachránil život mnohým ľuďom.*“ (Gn 50,19-20)

Prehĺbenie textu

Jozefove sny (37,5-11) treba chápať vo svetle informácií, ktoré svätopisec podáva hneď na začiatku rozprávania vo vv. 1-4. Jozef je dlhoočakávaný syn Ráchel, manželky, ktorú Jakub zvláštnym spôsobom miloval (Gn 30,22-24). Jej lono sa zdalo, na rozdiel od Liinho, neschopné dať Jakubovi potomka. Jakub prejavuje mimoriadnu náklonnosť k Jozefovi, „*lebo sa mu narodil v jeho starobe*“ (37,3), až do tej miery, že mu dá urobiť pestrofarebnú tuniku s dlhými rukávmi (37,3) ako vonkajší znak tejto privilegovanej náklonnosti. Tento patriarchov postoj však vyvolá v rodine silné napätie: bratia za to Jozefa v skutočnosti nenávidia a nedokážu sa s ním stotožniť (37,4). Navyše i samotný Jozef sa veľmi nestará o budovanie vzťahov, vzhľadom na to, že má vo zvyku donášať svojmu otcovi „*zlé zvesti*“ týkajúce sa jeho vlastných bratov (37,2). Kontext, v ktorom sa sny odohrávajú, je teda už dostatočne narušený silnými napätiami, ktoré potom povedú k *symbolickej bratovražde* (v. 12-35).

V dvoch Jozefových snoch možno badať určitú postupnosť. Ako prvý vo vv. 5-8 je nám predstavený sen, ktorý je vložený do žatvy. Snop zviazaný Jozefom *vstáva a zostáva vzpriamený*. Tieto dve slovesá sa môžu vzťahovať na nárast moci alebo na vyššie postavenie ako majú bratia, ktorých reprezentujú ostatné snopy. Tento kontrast na pozadí napätia vo vv. 1-4 je zvýraznený zámenami *môj snop* a *vaše snopy*. Taktiež aj použitie slovesa *klaňať sa* vo v. 7 naznačuje gesto poddaných pred panovníkom alebo gesto veriacich pred Bohom. Bratia interpretujú tieto Jozefove sny a slová ako podvedomú túžbu po kráľovskej moci, a tak nerozoznajú akúkoľvek ich prorockú hodnotu.

Druhý sen vo vv. 9-11 je tentoraz umiestnený do kontextu astronómie. Zdá sa, že tento sen kopíruje vzor prvého sna s tým, že ho rozširuje aj na vlastných rodičov. V tomto druhom sne Jozef nie je reprezentovaný symbolom, ale je prítomný osobne („*sa mi klaňalo*“ v. 9). Zahrnutie rodičov pod symbolmi slnka a mesiaca, použitie slovesa *klaňať sa* a prítomnosť snívajúceho v jeho sne objasňujú, že medzi dvoma snami nastáva istý druh eskalácie. Ak vo vv. 5-8 sú to bratia, ktorí napomínajú Jozefa, tak v prípade vv. 9-11 je to Jakub, ktorý porozumie narážke v sne svojho syna a napomína ho slovami: „*Hádam ja, tvoja matka a tvoji bratia*

prídeme a budeme sa ti klaňať až po zem?“ (v. 10). Zdá sa, že ak bratia chápu Jozefove rozprávania ako znamenie istej formy poloskrytej ambície a žiarlia na neho, tak jeho otec si túto záležitosť necháva pre seba (v. 11), možno preto, aby ešte viac nepodnecoval rodinné napätie, a možno preto, že vníma i tajomný rozmer týchto snov. V každom prípade je zaujímavé všimnúť si, ako oba sny zahŕňajú Jozefov rodinný kontext, ako aj to, že nie sú ani prinajmenšom kvalifikované ako prorocťvá. Úsudok čitateľa zostáva v napätí: sú vyjadrením skrytých ambícií alebo predpovedajú nejaký budúci scenár?

Na zamyslenie

Čitateľ, tak ako aj ostatné postavy príbehu, sa nachádza pred záhadou Jozefových snov. Tieto sny môžu byť zvláštnou formou Božej komunikácie, ale taktiež môžu byť len vyjadrením tajomného zákutia srdca toho, kto ich sníva. Samotné rozprávanie čitateľovi neumožňuje urobiť si tento úsudok skôr, než prečíta celý príbeh. A práve preto sa nám ponúkajú niektoré zaujímavé aspekty k reflexii.

Prvým je, ako Boh komunikuje v tomto príbehu. Samotná *nejednoznačnosť* sna a potreba jeho výkladu nám poukazuje na spôsob, akým Pán komunikuje s človekom. V prípade Jozefa sa samotné sny spájajú s udalosťami, ktoré prepletajú jeho životnú cestu a navzájom sa interpretujú. Tento proces si vyžaduje čas, trpezlivosť a pravdepodobne nie unáhlené „odsúdenie bratov“, ale trpezlivé „čakanie otca“. Strážiť to, čo môžu byť znamenia Božej vôle, a čakať, kým sa ukážu, možno považovať za dva póly rozlišovania. Lebo až po dlhom čase a na konci mimoriadne klukatých udalostí Jozef pochopí skutočný význam týchto svojich dvoch snov (porov. Gn 42,9).

Druhý zaujímavý aspekt sa týka *tajomného pôsobenia* Božej prozreteľnosti. Svätopisec totiž bez toho, aby Jozefove sny akokoľvek kvalifikoval, naznačuje, že táto postava je spojená s akýmsi tajomstvom. V celom príbehu akoby sa Božie pôsobenie skrývalo a riadilo dianie niekde „zo zákulisia“. Pre človeka je ťažké rozpoznať takéto konanie a prispôbiť sa mu. Ale ak je nám veľkou útechou dôvera, že Boh vedie a obracia dejiny k dobru, aj napriek tomu, že ľudia plánujú zlo (porov. Gn 50,15-21), ťažkosti s pochopením jeho tajomného konania nás môžu urobiť pozornejšími, trpezlivejšími a naučia nás viac si uvedomovať svoje vlastné limity.

Tretí zaujímavý aspekt príbehu je, že Jozef *vyzrieva ako múdry muž*. Múdrosť v Starom zákone je často chápaná ako konkrétna praktická schopnosť – umenie. Jozef je samotným faraónom označený ako múdry muž, lebo vie vyložiť jeho sen (porov. Gn 40). Ale Jozef je múdry nielen preto, že vie vykladať sny, že je dobrým správcom, ale i preto, že zo svojho života v spolupráci s Božou prozreteľnosťou dokázal spraviť umelecké dielo, v ktorom má priestor odpustenie, zjednotenie a hlavne porozumenie tajomného Božieho pôsobenia. Táto Jozefova múdrosť a zrelosť sa v plnosti ukáže na záver príbehu, keď bratom dokáže poukázať na toto tajomné Božie pôsobenie.

K modlitbe

Modlitba, ktorá môže vzísť z meditácie týchto veršov, je prosba o svetlo a slobodu srdca, aby sme dokázali rozoznať v našom živote a v živote iných znaky tajomného Božieho pôsobenia. A zároveň, ak rozoznáme tieto tajomné znaky Božieho pôsobenia, aby sme na ne vedeli trpezlivo uchovávať spomienku vo svojom srdci.

Aj náš život sa niekedy podobá „ihrisku“, kde odohrávame naše denné zápasy ale máme možnosť hrať aj krásnu melódiu.

Modlime sa za to, aby sme vedeli *hrať* náš život a spraviť z neho krásne umelecké dielo, spolupracujúc s tajomnou Božou prozreteľnosťou, oslobodený od všetkého, čo nás robí slepými, neslobodnými a zviazanými v zložitých záhyboch našich dejín.

Ak sa však stretáme s tajomným Božím pôsobením u iných, mali by sme si osvojiť postoj Mojžiša, zobuť si topánky a uvedomiť si, že: „táto zem je svätá.“ S bázňou nesúdiť ako Jozefovi bratia, ale čakať ako jeho otec, ktorý si to všetko zapamätal.

Don Bosco, ktorého prorocké sny sprevádzali, dostáva v nich podobne ako Jozef privilegované postavenie. Je na nás, aký postoj zaujmeme, ak sa Pán rozhodne niekoho, koho poznáme, určiť na osobitné miesto. Môžeme povedať žiarlivo s Jozefovými bratmi: „Vari chceš nad nami panovať?“ alebo môžeme uznať, že to je cesta, ktorú mu určil Pán, ako donovi Boscovi: „Postav sa na čelo týchto chlapcov.“

Jozef, ktorý bol pastierom oviec tak zabezpečuje napokon pokrm už nie pre ovce, ale pre svojich bratov. Aj don Bosco sa stáva viac než pastierom, pastierom duší, ktoré vedie na nebeské pastviny.

Ak rozpoznáš svoje sny, môžeš pomôcť iným interpretovať tie ich. Ale častokrát rozpoznanie a múdrosť prichádza až na konci života. Až pri pohľade späť dokáže Jozef čítať, že to všetko bola Božia prozreteľnosť v jeho snoch aj ťažkých momentoch. Don Bosco sa ku koncu života počas jednej omše rozplače, že konečne všetko pochopil... až vtedy naplno porozumel snu z deviatich rokov. Nesnažme sa priskoro čítať znamenia a sny ani ich interpretovať, ale čakajme. Až keď si niečo odžijeme, môžeme sa stať exegétmi nášho života. Ale na to potrebujeme prosieť o pomoc Ježiša Krista, ktorý je tým pravým a skutočným exegétom človeka, aby nám dal svetlo Svätého Ducha.